

УДК 338(477)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ЗА ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНОЮ СТРАТЕГІЄЮ

Лепеха М.О., Свириденко Г.М.

Університет державної фіскальної служби України

У статті окреслено проблеми та спрогнозовано перспективи економічного розвитку України на підставі аналізу торговельної політики та структури експорту, а також запропоновано механізм формування успішної експортоорієнтованої стратегії економічного розвитку.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, стратегія розвитку, структура експорту, економічний розвиток країни, експортоорієнтована стратегія.

Постановка проблеми. На сьогодні глобальні трансформації світового господарства здійснюють визначальний вплив на розвиток економіки України в цілому, відповідного значення набуває міжнародна торгівля як складова економічного розвитку країни. У сучасних умовах інтернаціоналізації виробництва Україна потребує структурної перебудови економіки за умов розширення експорту країн світу, що дає можливість сформувати ефективну експортоорієнтовану стратегію. Так як протягом останніх років зовнішньоекономічна діяльність України характеризується зростаючими темпами міжнародної торгівлі, і в подальшому при впровадженні обґрунтованої стратегії розвитку експортна орієнтація може забезпечити країні стійкі конкурентоспроможні позиції на міжнародних ринках.

Тому, враховуючи динамічність зовнішнього середовища, розмаїття ресурсної бази, передумов, засобів, методів та інструментів торговельної політики країни, а також національних особливостей, постає необхідність дослідження експортоорієнтованої діяльності суб'єктів господарювання для формування пріоритетних напрямів та механізмів ефективного функціонування національної економіки в умовах глобалізації. Так як ефективна експортоорієнтована стратегія постає насамперед як передумова інтеграції у сучасну світогосподарську систему, а також як засіб економічного зростання, що є вкрай важливою для України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні проблеми зовнішньоекономічної діяльності України, ефективність її експортної політики та інституційне середовище досліджували науковці: Ю. Біленко, З. Бойко, І. Бубенко, І. Грабинський, Н. Грущинська, О. Давидович, Я. Жаліло, О. Кремень, Н. Кузенко, С. Лук'янець, О. Струк та інші.

Мета статті. Визначити основні перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України за експортоорієнтованою стратегією.

Виклад основного матеріалу. Глобалізаційні та інтеграційні світові процеси, трансформація соціально-економічних відносин, на сьогодні стимулюють держави до постійної модифікації стратегій їх економічного розвитку. Досягти лідерства на світовому ринку вдається тим країнам, стратегії яких побудовані на аргументованій теоретичній базі.

На сьогодні серед економістів поширеним є трактування експортоорієнтованої стратегії, яка

постає як концепція розвитку економіки, що спрямована на розвиток конкурентоспроможних на світовому ринку галузей виробництва та залучення інвестицій для збільшення експорту.

На думку О.І. Струк, експортоорієнтована стратегія держави – це політико-економічна система ринкових і державних методів, інструментів стимулювання експорту конкурентоспроможних секторів економіки з метою прискорення економічного розвитку країни, що реалізується в сприятливому інституційному середовищі. Внаслідок реалізації ефективної експортоорієнтованої стратегії держава прямує до економічного розвитку, що констатує її успішність [1].

Паллей Т.І. ідентифікує експортоорієнтовану стратегію держави як політику, спрямовану на економічний розвиток, що зумовлена зростанням виробничих потужностей та орієнтацією на зовнішні ринки [1; 5].

Відповідно до цього, зазначимо, що економічний розвиток країни є основною метою формування та реалізації експортоорієнтованої стратегії. Представимо основні критерії успішності експортоорієнтованої стратегії за принципом «SMART», а саме [1, с. 17-18]: ефективність її реалізації, значущість для розвитку держави, адаптивність до змін середовища, актуальність за сучасних умов розвитку з урахуванням національних особливостей, а також її впровадження на основі прозорого і якісного інституційного середовища. За допомогою цих критеріїв, уряду держави доцільно проаналізувати поточний стан економіки, визначити конкурентоспроможні сектори промисловості та розвивати їх, залучаючи науково-технологічні розробки.

Сучасне політичне та економічне становище України є складним, зважаючи на зовнішні та внутрішні чинники: погіршення кон'юнктури на традиційних для українських товарів зовнішніх ринках, геополітична ситуація, пасивна позиція влади щодо вироблення стратегії розвитку конкурентоспроможного експортоорієнтованого національного виробництва тощо.

На сьогодні спостерігається сировинна та напівсировинна спрямованість структури експорту України свідчить про низьку продуктивність і неконкурентоспроможність на світовому ринку. Але зазначимо, що саме експорт для України є домінуючим фактором формування ВВП країни [4, с. 114-116].

Серед найбільших країн-партнерів експорт товарів у кінці 2015 року на початку 2016 року

збільшився до Італії на 9,9%, Польщі – на 9,1%, Єгипту – на 7,3% та Німеччини – на 5,5%. Одночасно скоротився до Росії на 31,2%, Білорусі – на 15,9%, Туреччини – на 4,4% та Індії – на 3,3% [2, с. 248-250].

На сучасний показник експорту впливають валютна і промислова політика, а також фактори інституційного середовища, відповідно до яких і здебільшого зростає вартість експорту внаслідок девальвації валюти, а не збільшення виробництва продукції із високою валовою доданою вартістю.

До зовнішніх факторів, які впливають на економічну ситуацію останніх років, слід віднести несприятливу кон'юнктуру світових цін на товари, зниження цін на нафту, газ та інші енергетичні й сировинні товари на міжнародних ринках, що становлять основу українського експорту: руду (-50% за 12 міс. 2015 року), метали (-40%), соняшникову олію (-37,8%), зернові (-9%) [1; 2].

Зважаючи на обраний Україною євроінтеграційний стратегічний напрям, за сучасної геополітичної ситуації, доцільно, насамперед оптимізувати структуру експорту-імпорту з урахуванням світового попиту, вдосконалювати високотехнологічне виробництво, підвищувати продуктивність промисловості та конкурентоспроможність української продукції на світовому ринку, розвивати внутрішньогалузеву торгівлю.

Специфіка розвитку України сьогодні полягає в одночасному утвердженні державності й принципів демократії та проходженні ринкової трансформації. Інститути, що є основою конкурентоспроможності європейських країн, США, Японії та інших розвинених країн, в Україні недостатньо розвинені.

Із світового досвіду варто відзначити, що країни Південно-Східної Азії та Європи завдяки використанню ефективних експортоорієнтованих стратегій, що сформувалися під впливом відповідних факторів: державних та/або ринкових методів та особливостей менталітету націй – досягли бажаного економічного зростання. При чому вирішальним моментом у розвитку економіки обох регіонів є правильний вибір стратегічних експортних секторів та ефективне інституційне середовище. Відповідно цього, Україні слід створити системотворчі та базові інститути, які сформують імідж країни в процесі трансформації ринку та інтернаціоналізації виробництва, для формування конкурентоспроможної економіки [1].

Україні варто взяти до уваги досвід багатьох країн, які визнані як експортоорієнтовані і які створили успішні структури багато років тому. Саме їхній досвід і можна перейняти: Німеччина, Австрія і Данія в Європі, Південна Корея в Азії, Мексика в Америці та інші. Є й такі, де максимальна лібералізація, – це Сполучені Штати. Не все, що працює у них, працюватиме у нас, але успішні підходи, наприклад, Литви або Канади, цілком можна брати за основу [2, с. 252].

Але на економічний розвиток України впливає ряд проблем від неефективності діяльності державних інституцій, високого рівня корупції та тінізації економіки до несприятливого інвестиційного та бізнес-середовища. Насамперед, це спричинено тим, що в зовнішньоекономічному

стратегічному векторі в Україні існує проблема внутрішньої дезінтегрованості.

Аналіз зовнішньоторговельної діяльності України засвідчив, що в останні роки 2012-2016 рр. спостерігалась чітка тенденція скорочення обсягів експорту українських товарів на світовий ринок, що спричинено, зокрема, низькою конкурентоспроможністю українських товарів і непрозорістю системи стимулів розвитку експортних галузей. Саме відсутність належного ресурсного забезпечення, велике технологічне відставання від розвинених країн та низький рівень доходу держави призводить до того, що конкурентні переваги України серед інших країн ЄС забезпечують лише: дешева робоча сила та девальвація гривні – це і позбавляє країну перспектив у довгостроковому періоді [3].

Незадовільною є структура експорту з чітким домінуванням сировинних матеріалів і напівфабрикатів та структура ринків експорту України, що характеризується високим ступенем залежності від економічного стану та торговельної політики країн СНД, зокрема, Росії [1; 4].

Механізми зовнішньоекономічного регулювання, які застосовуються в Україні, позбавляють підприємства стимулів до експортоорієнтованої діяльності. Серед них доцільно назвати: конфіскаційну податкову систему; нерациональну експортну політику держави [3]; невиважену зовнішньоторговельну політику; жорстколімітовану грошово-кредитну політику, що залишає підприємства без обігового капіталу та інвестиційних ресурсів для розвитку виробництва. Загалом проблемою всього є несприятлива макроекономічна ситуація в економіці України та її політична нестабільність.

Перспективним для України буде провести негайну реструктуризацію та модернізацію усіх секторів промисловості України. Так як без цього країні не вийти на конкурентний світовий ринок. Оцінка можливостей для експортоорієнтованого шляху розвитку України з урахуванням доступу на пріоритетні експортні ринки, частки приватного сектору економіки у ВВП, політичної, економічної і фінансової ситуації в країні, рівня відтворення населення і його частки, зайнятої в аграрному секторі, технічної оснащеності виробництв і доступності до імпорту технологій свідчить про те, що Україна досі не має достатніх умов для розвитку експорту, хоча має необхідний для цього потенціал [1, с. 146].

Серед основних напрямків розвитку експортних секторів економіки України доцільно обґрунтувати такими причинами [3]:

а) макrorівень – експорт сприяє: зростанню валютних резервів; вузькості внутрішнього ринку багатьох країн, що розвиваються, зумовлює необхідність виходу на зовнішні ринки; експортний виторг відіграє важливу роль у фінансуванні торговельних процесів; експорт сприяє зростанню зайнятості та економічному розвитку країни;

б) макrorівень – експортоорієнтовані компанії продуктивніші на сьогодні відповідно до світової конкуренції, а також більш ефективні та конкурентоспроможніші, що сприяє припливу нових технологій і зростанню економіки.

Деякі країни досягли зростання експорту завдяки впровадженню державою промислової

політики, яка орієнтувалась на попередньо визначені перспективні сектори промисловості. Найбільш ефективною дана політика була там, де йшлося про розвиток нетрадиційного експорту або експорту сучасних технологічно складних виробів, що вимагають значних капіталовкладень для організації виробництва і просування на світові ринки. У таких випадках фінансова підтримка держави, мобілізація капіталу приватного сектору, створення інфраструктури мали вагомим значення і забезпечували розвиток експортної структури у відносно короткі терміни. Найбільш показовим прикладом успішного застосування такої політики є Південна Корея [1; 3]. Хоча політика стимулювання окремих секторів промисловості є високо ризикованою, правильність визначення ризиків забезпечує ефективність розвитку експорту. Проте помилки в адмініструванні призвели деякі країни до значних втрат (невдачі з великими експортними проектами прослідковувались в Південній Кореї, Тайланді, Сінгапурі, Малайзії, Індонезії, Бразилії). Негативним аспектом такої політики може стати відставання внутрішнього ринку держави від зовнішнього. Для прикладу, Південна Корея вийшла на зовнішні ринки, виготовляючи кольорові телевізори раніше, аніж змогла забезпечити виробництво на внутрішньому ринку [1].

Важливим аспектом успішності промислової політики України також є і експортна диверсифікація. Експортна диверсифікація – переспеціалізація виробничої бази і технологічних процесів, виокремлення тих підрозділів, в яких необхідно збільшити обсяги виробництва, розширити асортимент конкурентоспроможних на зарубіжних ринках, з метою забезпечення зростання обсягів експорту товарів і послуг [1, с. 173-176]. У багатьох країнах, що розвиваються, експортна диверсифікація розглядається як перехід від експорту сировинної продукції до вивезення готових товарів. Забезпечуючи більш широку експортну базу, країна збільшує доходи, урізноманітнює продукцію, а також уможливорює зміну контрагентів і вихід на більш конкурентний ринок.

Стратегічною метою розвитку зовнішнього сектору економіки України на сьогодні має стати – відновлення внутрішнього економічного зростання. Вагомим напрямом у здійсненні такої мети є ефективне проведення експортноорієнтованої політики підприємств, що передбачає оптимізацію структури експорту, розширення асортименту товарів і послуг, підвищення частки високотехнологічної продукції в її загальному обсязі, пошук нових ринків збуту тощо, яка базувалась би на застосуванні основних засад стратегічного управління [1, с. 146-147; 4, с. 114]

На підставі результатів дослідження доцільно окреслити перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України [1; 3]:

- розроблення чіткої стратегії реструктуризації та модернізації основних конкурентних секторів промисловості, зокрема металургії, машинобудування, електронного устаткування, фармацевтичної, легкої та харчової промисловості, що дасть змогу підвищити їх продуктивність і конкурентоспроможність;

- фінансування та стимулювання науково-технологічних розробок;

- оптимізація структури експортно-імпортних операцій з урахуванням продуктивності секторів промисловості, попиту й пропозиції стратегічних партнерів зовнішньоекономічної діяльності.

Експортноорієнтована політика українських підприємств повинна бути довгостроковою, далекоглядною у передбаченні майбутньої експортоздатності і життєздатності підприємства. Це вимагає постановки чітких цілей і формування стратегічних напрямів її розвитку. Головні з них можна сформулювати наступним чином [4, с. 115]:

- розробка довгострокової експортноорієнтованої стратегії підприємства, яка б передбачала: підвищення стабільності та завершеності технологічних циклів при створенні конкурентоздатної експортноорієнтованої продукції, покращення якості продукції, яка експортується, збільшення глибини її переробки, оптимізацію цінових умов, гнучке використання сукупного потенціалу підприємства залежно від кон'юнктури зовнішніх ринків, системне акумулювання даних про наявний експортний потенціал підприємства шляхом автоматизації інформаційно-аналітичної діяльності на основі застосування новітніх інформаційних технологій; кадрове забезпечення і навчання персоналу підприємства, що працюють з експортною продукцією тощо [3];

- долати вплив негативних чинників зовнішнього середовища шляхом формування захисту проти них; обмежувати вплив та кількість чинників зовнішнього середовища, що діють негативно, шляхом сегментації ринку та визначення тих позицій, де дія цих чинників є найслабкішою;

- керувати функціонуванням системи управління для досягнення стратегічних цілей та завдань експортної діяльності, розвитку внутрішнього механізму її саморегуляції та забезпечувати синхронізацію управлінського впливу з динамікою дії негативних та позитивних чинників, тобто гнучкості експортної діяльності підприємства як процесу;

- використовувати стратегічне бачення щодо процесів управління керівним складом [4, с. 115].

Перелічені узагальнені стратегічні напрями розвитку експортноорієнтованої політики підприємств повинні мати системний характер застосуватись у контексті довгострокової стратегії зовнішньоекономічної діяльності.

Висновки і пропозиції. Стимули для внутрішньої алокації ресурсів в умовах глобалізації, відповідно до міжнародних альтернативних витрат, забезпечує саме експортна орієнтація країни. Це у свою чергу підвищує конкурентоспроможність та сприяє зростанню інвестиційної активності країни.

Щодо експортного потенціалу країни, то його основою є ресурсно-сировинна база і стан економіки, які забезпечують промисловий, науково-технологічний, соціальний і культурний розвиток, що у свою чергу дозволяє досягти стійких темпів зростання експортного виробництва і високого рівня життя населення з врахуванням наявних ринкових умов. Відповідно до цього можемо стверджувати, що на основі стимулювання експорту продукції (один із принципів експортноорієнтованої концепції), Україна, яка спрямована на інтеграцію національної економіки до світової економічної системи, зможе досягти економічного зростання через певний проміжок часу, так як експортноорієнтована діяль-

ність розвивається під впливом низького сукупного попиту та рівня цін на внутрішньому ринку, що є характерним для України.

За сучасної економічної та політичної нестабільності в країні, з урахуванням вибраного євроінтеграційного стратегічного напрямку, Україні доцільно оптимізувати структуру експорту-імпорту, розвивати внутрішньогалузеву торгівлю, вдосконалити високотехнічне виробництво для підвищення продуктивності секторів промисловості та конкурентоспроможності української продукції на світовому ринку.

Пріоритетними завданнями України щодо загальної стратегії розвитку експортоорієнтованої діяльності повинні стати: підвищення конкурентоспроможності на основі технологічної складової виробництва, перехід до прогресивної товарної структури експорту за рахунок збільшення частки готових продуктів, впровадження політики імпортозаміщення та поширення міжгалузевої торгівлі.

Отже, нині якісно розроблена експортоорієнтована стратегія торговельної політики держави є фундаментом економічного розвитку країни.

Список літератури:

1. Струк О.І. Експортоорієнтовані стратегії економічного розвитку у світовій економіці, – дис. на здобуття наук. ст. к.е.н., Львів 2016. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/dis_struk.pdf
2. Перетятко Л.А. Економічні проблеми макроекономічного та регіонального рівнів Науковий вісник НЛТУ України // Експортний потенціал України: проблеми і перспективи реалізації. – Л.А. Перетятко, Л.Д. Чалупко (Калник), С.І. Козак. – 2016. – Вип. 26.2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2016/26_2/39.pdf – С. 247-253.
3. Струк О.І. Експортоорієнтовані стратегії економічного розвитку у світовій економіці. Автореферат дис. на здобуття наук. ст. к.е.н., Львів 2016. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/aref_struk.pdf
4. Завтур Д.О. Перспективи розвитку експортоорієнтованої стратегії підприємств / Д.О. Завтур [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/36362/33-Zavtur.pdf?sequence=1>
5. Palley T.I. The rise and fall of export-led growth / T.I. Palley // Levy Economics Institute of Board College. – 2011. – № 675. – P. 3.

Лепеха М.А., Свириденко А.Н.

Университет государственной фискальной службы Украины

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УКРАИНЫ ЗА ЭКСПОРТООРИЕНТИРОВАННОЙ СТРАТЕГИЕЙ

Аннотация

В статье обозначены проблемы и спрогнозировано перспективы экономического развития Украины на основании анализа торговой политики и структуры экспорта, а также предложен механизм формирования успешной экспортноориентированной стратегии экономического развития.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, стратегия развития, структура экспорта, экономическое развитие страны, экспортноориентированная стратегия.

Lepekha M.O., Svyrydenko H.M.

University of the State Fiscal Service of Ukraine

PERSPECTIVES ON THE DEVELOPMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES OF UKRAINE BY EXPORT-ORIENTED STRATEGY

Summary

The article outlines the problems and prospects of economic development predicted Ukraine on the analysis of trade policy and export structure and the mechanism of formation of a successful export-oriented economic development strategy.

Keywords: foreign trade, development strategy, export structure, economic development, export-oriented strategy.